

DKY Peuraniemi Laura(OM)

23.10.2018
JULKINEN

Asia

EU; OSA; EU:n varautuminen vaalivaikuttamiseen europarlamenttivaaleissa 2019

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker nosti esiin 12.9.2018 pitämässään unionin tilaa koskevassa puheessaan (*State of the Union 2018*) tarpeen turvata vapaat ja oikeudenmukaiset vaalit Euroopassa.

Samassa yhteydessä komissio julkaisi

- **tiedonannon** *Securing free and fair European elections* varautumisesta vaalivaikuttamiseen erityisesti tulevissa kevään 2019 europarlamenttivaaleissa, 12.9.2018, COM(2018) 637 final;
- **suosituksen** vaaliyhteistyöverkostoista, läpinäkyvyydestä verkossa, suojaumisesta kyberturvallisuuden häiriötilanteilta sekä disinformaatiokampanjoiden torjumisesta Euroopan parlamentin vaalien yhteydessä, 12.9.2018, C(2018) 5949 final;
- **ohjeet** unionin tietosuoja-asetuksen soveltamisesta vaalien yhteydessä, 12.9.2018, COM(2018) 638 final; ja
- **ehdotuksen** Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU, Euratom) N:o 1141/2014, 22.10.2014, muuttamisesta henkilötietojen suojaa koskevien sääntöjen rikkomuksiin liittyvän tarkastusmenettelyn osalta Euroopan parlamentin vaalien yhteydessä, 12.9.2018, COM(2018) 636 final/2.

Koska kaikki yllämainitut liittyvät vuoden 2019 europarlamenttivaaleihin, kokonaisuudesta annetaan eduskunnalle tietoja yhdellä E-kirjeellä.

Suomen kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä komission tavoitetta turvata vapaat ja oikeudenmukaiset vaalit. Asia on Suomelle kansallisesti erityisen ajankohtainen, koska keväällä 2019 järjestetään europarlamenttivaalien lisäksi eduskuntavaalit.

Valtioneuvosto pitää hyvänä, että EU tehostaa hybridiuhkien torjuntaa ja kriisinkestokykyä. Valtioneuvosto kiinnittää komission lailla huomiota siihen, että epäasiallinen vaalivaikuttaminen on vakavasti otettava uhka, joka toteutuessaan aiheuttaa epäluottamusta vaalijärjestelmää ja koko demokratian toimivuutta kohtaan. Valtioneuvosto kannattaa siten eurooppalaisen yhteistyön lisäämistä, jotta vaalivaikuttamiseen voidaan paremmin varautua ja täten turvata vaalien sujuvuus.

Suomessa eri viranomaiset ovat jo pitkään kiinnittäneet huomiota vaalien turvallisuuteen ja viranomaisyhteistyötä on tehostettu epäasialliseen vaalivaikuttamiseen varautumisessa. Viime vuosina erityisesti eri ministeriöt ja turvallisuusviranomaiset yhteen kokoavan informaatiovaikuttamisen verkoston tehtävänä on ollut tunnistaa, analysoida ja vastata Suomea kohtaan suunnattuun vaikuttamiseen. Oikeusministeriön johdolla toteutetaan lisäksi ennen kevään vaaleja koulutusprojekti, jolla parannetaan puolueiden, vaaliviranomaisten ja mediakentän valmiutta varautua epäasialliseen vaalivaikuttamiseen.

Valtioneuvosto tukee komission suosituksen tavoitetta edistää verkossa tapahtuvan poliittisen viestinnän ja vaalirahoituksen läpinäkyvyyttä. Verkossa tapahtuvan poliittisen mainonnan ja viestinnän läpinäkyvyyttä on Suomessa turvattu vaalirahoituslainsäädännöllä. Maksullisista vaalimainoksista on Suomessa käytävä ilmi niiden maksaja. Puolueet ja valituksi tulleet ehdokkaat ovat velvollisia ilmoittamaan saamansa rahoituksen sekä erittelemään rahoituksen käytön, kuten kampanjoinnin tietoverkossa. Nämä ilmoitukset julkaistaan verkossa ja Valtiontalouden tarkastusvirasto valvoo niiden oikeellisuutta.

On myös äärimmäisen tärkeää pyrkiä torjumaan disinformaatiokampanjat ja kyberturvallisuuden häiriötilanteet, jotka voisivat vaarantaa vaalien toimittamisen. Valtioneuvosto korostaa, että jäsenvaltioiden ja unionin tietojärjestelmien olisi oltava ajantasaisia ja niiden tietoturvan olisi oltava uskottava.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että EU:ssa arvioidaan tilannetta europarlamenttivaalien jälkeen komission raportin pohjalta.

Valtioneuvoston kantaa asetusehdotukseen tarkastellaan lähemmin siitä annettavan U-kirjelmän yhteydessä.

Osa komission toimenpidesuosituksista on osoitettu Euroopan tason ja kansallisille poliittisille puolueille, säätiöille ja kampanjaorganisaatioille. Oikeusministeriö lähettää komission suosituksen tiedoksi puolerekisteriin merkityille puolueille.

Pääasiallinen sisältö

Komission tiedonanto vapaiden ja oikeudenmukaisten eurooppalaisten vaalien turvaamisesta

Tiedonannossa todetaan, että toukokuun 2019 europarlamenttivaalit pidetään aikaisempiin vaaleihin verrattuna erilaisessa kontekstissa ja muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Vakaa unioni, joka rakentuu tehokkaalle oikeudelliselle yhteistyölle, tietojenvaihtoon terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden kitkemiseksi sekä sisämarkkinoiden toimivuuteen, edellyttää jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta ja luottamusta EU:n demokraattiseen järjestelmään. Tämän järjestelmän kestävyys varmistaminen on osa EU:n turvallisuusliittoa. Komissio painottaa, että EU:n tulisi ryhtyä toimenpiteisiin demokraattisten menettelyjen puolustamiseksi kolmansien maiden tai yksityisten tahojen manipulointirytyksiltä.

Tiedonannossa tuodaan esiin, että vaikka verkkoviestintä on mahdollistanut enenevässä määrin vuorovaikutuksen poliittisten toimijoiden ja kansalaisten välillä positiivisessa mielessä, se on yhtä lailla tarjonnut vilpillisessä mielessä toimiville mahdollisuuden vaikuttaa demokraattiseen keskusteluun ja vaaleihin.

Lisäksi muun muassa viimeaikainen tapaus Facebook/Cambridge Analytica, jossa Cambridge Analytica -yrityksen väitetään käsitelleen Facebookista saamiaan henkilötietoja lainvastaisesti, on nostanut esiin huolen siitä, minkälaisia vaikutuksia henkilötietojen suojan rikkomuksista voi vaaleille olla.

Tiedonannossa muistutetaan siitä, että jäsenvaltiot ovat vastuussa europarlamenttivaalien järjestämisestä ja vaalimenettelyjen valvonnasta. Sen varmistamiseksi, että kevään 2019 europarlamenttivaalit ovat vapaat, oikeudenmukaiset ja turvalliset, komissio on esittänyt konkreettisia toimenpiteitä, joiden tavoitteena on puuttua mahdollisiin vaaleihin kohdistuviin uhkiin ja tällä tavoin vahvistaa unionin demokraattisen järjestelmän kestävyttä. Näitä toimenpiteitä selostetaan seuraavaksi yleisellä tasolla.

Komission suositus vaaliyhteistyöverkostoista, läpinäkyvyydestä verkossa, suojautumista kyberturvallisuuden häiriötilanteilta sekä disinformaatiokampanjoiden torjumisesta

Suositus on osoitettu jäsenvaltioille sekä Euroopan tason ja kansallisille poliittisille puolueille, säätiöille ja kampanjaorganisaatioille. Komissio katsoo, että suositus tulisi implementoida kaikkien toimijoiden osalta hyvissä ajoin ennen kevään 2019 europarlamenttivaaleja. Jäsenvaltioita kehoitetaan soveltamaan suosituksen periaatteita myös muissa, kansallisen tason vaaleissa ja kansanäänestyksissä.

Komissio kannustaa jäsenvaltioita perustamaan vaaliyhteistyöverkosto, joka koostuu kansallisista vaali- ja lainvalvontaviranomaisista sekä kyberturvallisuudesta ja tietosuojasta vastaavista viranomaisista. Lisäksi jäsenvaltioita kehoitetaan nimittämään yhteyspiste, joka osallistuu Euroopan tason vaaliyhteistyöverkoston toimintaan. Verkosto tarjoaa mahdollisuuden tietojenvaihtoon ja mahdollisten uhkien nopeampaan havaitsemiseen sekä niihin puuttumiseen.

Euroopan tason ja kansallisten poliittisten puolueiden, säätiöiden ja kampanjaorganisaatioiden tulee komission suosituksen mukaan turvata verkossa tapahtuvan poliittisen mainonnan ja viestinnän läpinäkyvyys. Käytännössä kyseisten toimijoiden tulisi muun muassa ilmoittaa, kuka on tällaisen viestinnän takana, miten se on rahoitettu ja millaisia kohdentamiskriteerejä käytetään tiedon levittämisessä kansalaisille. Jäsenvaltioiden tulisi tukea ja helpottaa läpinäkyvyyttä ja tarvittaessa soveltaa asianmukaisia seuraamuksia, jos henkilötietojen suojaa koskevia sääntöjä ei noudateta sen vuoksi, että vaaleihin yritetään vaikuttaa.

Jäsenvaltioiden olisi lisäksi toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä vaalien järjestämisessä käytettävien verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuutta koskevien riskien varalta, minkä lisäksi niiden tulisi muun muassa tehdä riskiarviointeja, harkittava asianmukaisia rikosoikeudellisia toimia tietojärjestelmiin kohdistuvien hyökkäysten varalta ja tehtävä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa läpinäkyvyyden ja vaalimenettelyjen luottamuksen lisäämiseksi. Myös Euroopan tason ja kansallisten poliittisten puolueiden, säätiöiden ja kampanjaorganisaatioiden olisi toteutettava toimia verkko- ja tietojärjestelmiensä suojaamiseksi kyberturvallisuuskilta.

Komission ohjeet EU:n tietosuojalainsäädännön soveltamisesta

EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) N:o 2016/679 on sovellettu toukokuusta 2018 alkaen, mikä tarkoittaa, että ensi kevään europarlamenttivaalit ovat ensimmäiset vaalit, joiden yhteydessä tietosuoja-asetus tulee sovellettavaksi. Ohjeiden tarkoitus on nostaa

esiin sellaiset tietosuojavelvoitteet, jotka ovat relevantteja nimenomaan vaalien yhteydessä. Tietosuoja-asetus koskettaa niin Euroopan tason ja kansallisia puolueita kuin muita vaalien yhteydessä toimivia tahoja, kuten datanvälittäjiä tai sosiaalisen median alustoja.

Komission ehdotus asetuksen (EU, Euratom) N:o 1141/2014 muuttamisesta henkilötietojen suojaa koskevien sääntöjen rikkomuksiin liittyvän tarkastusmenettelyn osalta Euroopan parlamentin vaalien yhteydessä

Huomioiden viimeaikaiset tapahtumat, jotka osoittavat, että tietosuojasääntöjen väärinkäyttö voi vaikuttaa demokraattiseen keskusteluun ja vapaisiin vaaleihin, komissio katsoo, että voimassa olevilla säännöillä ei voida tehokkaasti estää tietosuojasääntöjen väärinkäyttöä eikä määrätä siitä seuraamuksia. Tämän vuoksi komissio ehdottaa kohdennettua muutosta asetukseen N:o 1141/2014 sen varmistamiseksi, että Euroopan parlamentin vaaleissa noudatetaan vahvoja demokraattisia sääntöjä ja kunnioitetaan täysimääräisesti eurooppalaisia arvoja eli demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta ja perusoikeuksia.

Muutosehdotuksella pyritään siihen, että sellaisille Euroopan tason poliittisille puolueille tai säätiöille, jotka hyödyntävät tietosuojasääntöjen rikkomuksia tarkoituksenaan vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa Euroopan parlamentin vaalien tulokseen, voitaisiin määrätä taloudellisia seuraamuksia. Sakon suuruus olisi 5 % Euroopan tason poliittisen puolueen tai säätiön vuosibudjetista. Rangaistuksen noudattamista valvoisi Euroopan tason poliittisista puolueista ja Euroopan tason poliittisista säätiöistä vastaava viranomainen. Sen lisäksi taho, jonka on todettu syyllistyneen em. rikkomuksiin, ei voisi hakea rahoitusta Euroopan unionin yleisestä talousarviosta sinä vuonna, jona sille määrätään rangaistus.

Komissio esittää, että asetukseen tehtävät muutokset tehtäisiin ennen vuoden 2019 europarlamenttivaaleja.

Komission ehdotuksesta annetaan eduskunnalle perustuslain 96 §:n mukaisesti valtioneuvoston kirjelmä, jossa ehdotusta ja sen vaikutuksia käsitellään yksityiskohtaisemmin.

Komission on tarkoitus raportoida kevään 2019 europarlamenttivaalien jälkeen koko vaalipaketin sisältävien toimenpiteiden täytäntöönpanosta.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Komissio voi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 292 artiklan nojalla antaa suosituksia, jotka eivät kuitenkaan ole sitovia. Komission tiedonannot eivät ole SEUT 288 artiklan tarkoittamia unionin säädöksiä eikä niille näin ollen ole määritelty oikeusperustaa perussopimuksissa.

Asetusehdotusta koskevaksi oikeusperustaksi on ehdotettu SEUT 224 artiklaa, jonka mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto vahvistavat tavallista lainsäädäntömenettelyä noudattaen annettavilla asetuksilla Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 10 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja Euroopan tasolla toimivia poliittisia puolueita ja erityisesti niiden rahoitusta koskevat säännöt, sekä Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen 106a artiklaa. Valtioneuvoston alustavan arvion mukaan oikeusperusta vaikuttaa asianmukaiselta.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Asetusehdotus (COM(2018) 636 final/2) on valmisteluvaiheessa parlamentissa, jossa siitä vastaa perussopimus-, työjärjestys- ja toimielinasioiden valiokunta. Asian esittelijöinä toimivat Rainer Wieland/EPP ja Mercedes Bresso/S&D.

Euroopan parlamentti järjesti 25.9.2018 kokouksen jäsenvaltioiden asiantuntijoille kyberturvallisuudesta ja vuoden 2019 europarlamenttivaaleista.

Kansallinen valmistelu

Oikeusministeriö

Oikeudellisen jaoston (jaosto 35) kirjallinen menettely 4.–5.10.2018

Vapaita ja oikeudenmukaisia vaaleja koskevaa komission pakettia käsiteltiin oikeus ja sisäasioiden neuvostossa (OSA) 11.–12.10.2018. Käsittelyä varten laadittua perusmuistiota on käsitelty EU-ministerivaliokunnan kirjallisessa menettelyssä 4.–5.10.2018.

Eduskuntakäsittely

Komission ehdotusta asetuksen (EU, Euratom) N:o 1141/2014 muuttamisesta tarkastellaan lähemmin ehdotuksesta annettavassa U-kirjelmässä.

EU:n vaalisäädös ja Euroopan tason poliittisten puolueiden ja säätiöiden perussäännöstä ja rahoituksesta annettu asetus ovat uudistuneet vastikään. Ensimmäisen osalta valtioneuvosto on antanut U-kirjelmän U 4/2016 vp (11.2.2016) sekä siihen liittyvään U-jatkokirjeen UJ 31/2016 vp (4.11.2016) ja jälkimmäisen osalta U-kirjelmän U 60/2017 vp (26.10.2017).

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Muut kuin maakuntapäivien jäsenten valintaa koskevat vaalit kuuluvat Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) nojalla valtakunnan toimivaltaan.

Alustavan arvion mukaan, komission antama vaalipaketti ei edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Taloudelliset vaikutukset

Komission julkaisuilla voi olla mahdollisia vaikutuksia valtiontalouteen. Tällaisia vaikutuksia voisi mm. olla suosituksella perustaa kansallinen vaaliverkosto ja suosituksella parantaa kyberturvallisuutta erinäisin toimenpitein. Vaikutuksia selvitetään tarvittaessa tarkemmin jatkovalmistelussa.

Asetusta koskevalla ehdotuksella ei odoteta olevan merkittäviä taloudellisia, sosiaalisia eikä ympäristövaikutuksia. Ehdotetut muutokset perustuvat voimassa oleviin tarkistuksiin ja seuraamuksiin koskeviin järjestelmiin, jotka vahvistetaan asetuksessa N:o 1141/2014.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Komissio ja unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja antoivat 13.6.2018 tiedonannon kriisinkestokyvyn ja valmiuksien kehittämistä hybridiuhkien varalta (JOIN(2018)16 final). Tiedonannossa nostetaan esiin myös toimet vaaleihin kohdistuvaa vaikuttamista vastaan.

Vapaita ja oikeudenmukaisia vaaleja koskevaa asiakokonaisuutta käsiteltiin OSA-neuvostossa 11.–12.10.2018.

Vaalivaikuttamista digitaaliaikakaudella käsittelevä korkean tason konferenssi (High-Level Conference on Election Interference in the Digital Age: Building Resilience to Cyber-Enabled Threats) järjestettiin 15.–16.10.2018 Brysselissä. Konferenssin järjesti komission turvallisuusunionista vastaava komissaari Julian King yhteistyössä komission EU:n poliittisen strategian keskuksen ja turvallisuusunionia koskevan Taskforce-työryhmän kanssa.

Vuoden 2018 aikana EU:ssa on laadittu myös Viron ja Tsekin tasavallan aloitteesta vaaliteknologian kyberturvallisuutta koskeva käsikirja.

Asiakirjat

-

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Laura Peuraniemi/OM, laura.peuraniemi@om.fi, puh. 0295 150 037
Heini Huotarinen/OM, heini.huotarinen@om.fi, puh. 0295 150 127
Eeva Aittoniemi/OM, eeva.aittoniemi@om.fi, puh. 0295 150 170

EUTORI-tunnus

EU/2018/1535

Liitteet

Viite COM(2018) 637 final, C(2018)5949 final, COM(2018) 636 final/2, COM(2018) 638
final

Asiasanat Hoitaa	vaalit, hybridiuhat, Euroopan parlamentti OM, PLM, UM, VNK
Tiedoksi	EUE, LVM, MMM, OKM, SM, STM, TEM, VM, YM
